

แนวทางประยุกต์หลักพุทธธรรมในการจัดการการเรียนรู้การสอน*

Guidelines for Integrating Buddhist Principles into Learning Management

ปัทมาภรณ์ พิพัฒน์โชคเมธา

Pattamaporn Pipatchokmetha

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

Nakhonratchasima Primary Educational Service Area Office 5, Thailand.

Corresponding Author's Email: pattamayam459@gmail.com

บทคัดย่อ

การจัดการการเรียนรู้การสอน คือ การดำเนินงานการสอนเพื่อถ่ายทอดวิชาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยวิธีการอันหลากหลาย โดยการศึกษาหรือสิกขา แบ่งเป็น 3 ด้าน โดยสอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี 3 ด้าน คือพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขา ได้แก่ 1. ศีล ช่วยฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรมทางกายและวาจาให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและเกิดผลดีต่อการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ 2. สมาธิ ช่วยฝึกฝนพัฒนาด้านจิตใจของผู้เรียนผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง เช่น กิจกรรมนำเสนอแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชั้นเรียน 3. ปัญญา เป็นการฝึกฝนพัฒนาด้านความรู้ มีความสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นเครื่องนำทางในการดำเนินชีวิต ปัญญาเกิดมาจาก 3 ทางคือ (1) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด พิจารณา หาเหตุผล (2) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการสดับ การเล่าเรียน (3) ภวานามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฝึกอบรม ลงมือปฏิบัติ ฉะนั้นแนวทางประยุกต์หลักพุทธธรรมกับการเรียนรู้ คือ พระพุทธศาสนามีแนวคิดว่าจะเป็มนมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ก็ด้วยการฝึก การฝึกพัฒนาดนจนประสบผลสำเร็จของสติปัญญา และตามความพร้อมของแต่ละบุคคล การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิต เพราะมนุษย์จะต้องสัมพันธ์คนอื่น ๆ ในโลกในฐานะปัจเจกบุคคล มีการอยู่ร่วมกันในสังคม และมีการเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา

คำสำคัญ: พุทธธรรม; แนวทางประยุกต์; การจัดการเรียนรู้การสอน

Abstract

Teaching and learning management involve the implementation of instructional activities aimed at transmitting knowledge and facilitating student learning through diverse methods. In the Buddhist framework, education or training (*Sikkhā*) is divided into three dimensions, corresponding to the three aspects of human life: behavior, mind, and wisdom, collectively known as *Tisikkhā* or the threefold training. First, *Sīla* (morality) cultivates behavioral development in body and speech, guiding students to act appropriately in relation to their environment and supporting effective classroom management. Second, *Samādhi* (concentration) develops the mind through activities that promote self-improvement, such as

*Received April 3, 2025; Revised July 14, 2025; Accepted July 22, 2025

classroom presentations and knowledge-exchange exercises. Third, *Paññā* (wisdom) develops knowledge and serves as the highest guiding principle for life, arising through three pathways: (1) *Cintāmayāpaññā*, which refers to wisdom derived from thinking, reasoning, and analysis; (2) *Sutamayaññā*, which refers to wisdom derived from listening and learning; and (3) *Bhāvanāmayāpaññā*, which refers to wisdom derived from training and experiential practice. Integrating these Buddhist principles into teaching emphasizes that human development and completeness are achieved through self-cultivation until the realization of wisdom, according to each individual's readiness. Consequently, teaching and learning is a vital process in life, as human beings must interact with others as individuals, coexist within society, and engage continuously with a changing environment.

Keywords: *Buddhadhamma*; Application Approach; Teaching and Learning Management

บทนำ

ระบบการศึกษาของประเทศไทยที่ผ่านมายังพบปัญหาด้านคุณภาพและประสิทธิภาพ ส่งผลกระทบถึงผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนในด้านของการจัดการศึกษา เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม ฯลฯ ซึ่งใช้งบประมาณเพื่อการศึกษาโดยส่วนมากแต่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กไทยก็ยังไม่ได้คุณภาพ มีอะไรเกิดขึ้นกับระบบการศึกษา (Wattanachai, 2003) ด้านสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) จัดการประชุมระดมความเห็นเรื่อง “การพัฒนารอบและทิศทางการวิจัยทางการศึกษาของประเทศ (พ.ศ. 2555-2558) เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามนโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาล” ซึ่ง Thongroj (2015) กล่าวบรรยายพิเศษเรื่อง “ยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาไทยตามนโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาล” ตอนหนึ่งว่า ประเทศไทยถูกสะท้อนภาพคุณภาพการจัดการศึกษาที่ตกต่ำลงทุกปี อาทิ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทยจัดอยู่ในอันดับ 6 ของประเทศในกลุ่มอาเซียน โดยไทยตามหลังเวียดนาม ขณะที่ระดับอุดมศึกษาอยู่อันดับ 8 ซึ่งเป็นที่น่าตกใจว่าเราตามหลังกัมพูชาและฟิลิปปินส์ ทั้งนี้ พบว่าการจัดอันดับของหน่วยงานอื่น ๆ ไทยก็ถูกจัดอันดับต่ำลงเรื่อย ๆ ขณะที่ประเทศมาเลเซียมีดัชนีที่กำลังก้าวเข้าสู่วิสัยทัศน์ที่ได้ประกาศไว้ว่า ปี พ.ศ. 2563 มาเลเซียจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว สถาบันวิจัยของสำนักพิมพ์ตำรา Pearson จัดอันดับการศึกษาของไทยอยู่ในกลุ่มสุดท้าย ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีคะแนนต่ำที่สุด โดยสถาบันแห่งนี้ได้วิจัยและมีข้อสรุปว่า เงินทุนไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่สุดของการมีระบบการศึกษาที่ดี และการที่ครูอาจารย์มีเงินเดือนสูงก็ไม่ได้หมายความว่า จะมีความสามารถทางสอนสูงตามไปด้วย สำหรับประเทศไทยในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา เราผลักดันเรื่องเงินเดือนครู ซึ่งเป็นสิ่งที่ดี แต่เราก็ต้องเร่งรัดครูในเรื่องประสิทธิภาพในการสอนควบคู่กันไปด้วย เนื่องจากประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการอย่างรวดเร็วในทุกด้านโดยเฉพาะในด้านการศึกษามีความจำเป็นอย่างมากในการปรับเปลี่ยนให้ทันกับกระแสความเปลี่ยนแปลงในสังคม ผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อการศึกษา คือ กลุ่มผู้บริหารโรงเรียนและกลุ่มคณาจารย์ ครูอาจารย์ผู้สอน หากผู้บริหารโรงเรียนและคณาจารย์เป็นผู้มีความพร้อม มีศักยภาพในการพัฒนาที่สามารถเป็นผู้นำครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อครูอาจารย์ผู้สอนมีความรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญแล้วการจัดการเรียนการสอนของครูผู้มีความพร้อมเกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียนในการฝึก อบรม และเรียนรู้ด้วย

สังคมไทยให้ความสำคัญในด้านการศึกษา ในฐานะเป็นกลไกหลักในการพัฒนาประเทศมาโดยตลอด เมื่อแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับเดิมได้สิ้นสุดลง กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ได้จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 เพื่อวางกรอบเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศไทย โดยมุ่งให้คนไทยทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาสการศึกษาคุณภาพอย่างเสมอภาค พัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ พัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะการทำงานสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ การพัฒนาการศึกษาไทยที่ผ่านมาในช่วงปี พ.ศ. 2552-2559 พบว่า ด้านโอกาสทางการศึกษา นโยบายรัฐส่งเสริมสนับสนุนโอกาสทางการศึกษาค่อนข้างมาก ส่งผลให้ประชากรในวัยเรียนรวมทั้งเด็กผู้ด้อยโอกาสและเด็กพิเศษมีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น แต่ยังเข้าเรียนได้ไม่ครบทุกคน มีปัญหาศึกษาไม่สำเร็จต้องออกกลางคันบ้าง ประชากรวัยแรงงาน แม้ได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น แต่การศึกษายังอยู่ในระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้นอยู่เป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องเร่งดำเนินการสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต และมีมาตรการต่าง ๆ ให้เยาวชนและประชากรทุกช่วงวัยสามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานเพิ่มมากขึ้น เพื่อยกระดับการศึกษาไทยให้เป็นที่พึงพอใจในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ด้านคุณภาพการศึกษา พบว่า การพัฒนาได้ผลไม่เป็นที่พึงพอใจ ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ระดับการศึกษาพื้นฐานมีคะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมากและต่ำกว่าหลายประเทศในแถบเอเชีย ในประเด็นคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนยังต้องให้พัฒนาเพิ่มขึ้น คุณภาพของกำลังแรงงานอายุ 15 ปีขึ้นไปยังไม่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน ผู้เรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพมีส่วนน้อยกว่าสามัญศึกษา ทำให้ขาดแคลนแรงงานระดับกลาง แรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษามีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปีแต่ไม่ตรงความต้องการของตลาดแรงงานและมีสมรรถนะ คุณสมบัติไม่ตรงความต้องการของสถานประกอบการ ทำให้ผู้ว่างงานเป็นอันมาก จึงจำเป็นต้องพัฒนาผู้เรียนและกำลังแรงงานที่มีทักษะมีคุณลักษณะที่ตอบสนองความต้องการของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อยกระดับฝีมือแรงงานไทยให้มีความสามารถสูงขึ้น และด้านประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการ และการใช้จ่ายงบประมาณทางการศึกษา เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างและระบบการจัดการที่ต้องปรับปรุงเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็ก เพื่อเพิ่มคุณภาพการศึกษาและลดภาระงบประมาณ งบประมาณการใช้จ่ายเพื่อการศึกษาค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ แต่การใช้จ่ายเพื่อพัฒนาผู้เรียน การเรียนการสอน ครู ระบบข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา ค่อนข้างน้อย (Office of the Secretary-General of the Education Council, 2017)

การจัดการการเรียนการสอน คือ การดำเนินการสอนเพื่อถ่ายทอดวิชาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยวิธีการอันหลากหลายเป็นการตั้งใจกระทำให้เกิดการเรียนรู้ การสอนที่ดีทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ หลักการสอนทำให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะ ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความหมาย มีคุณค่า ประหยัดเวลาไม่สูญเสียเปล่าประโยชน์ ฉะนั้นการเรียนการสอน (Instruction) จึงหมายถึง การสอนโดยคำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการเปลี่ยนแปลงความหมายเดิมที่ว่า การสอน คือการถ่ายทอดความรู้ มาเป็น การช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้ต้องอาศัยวิธีการที่หลากหลาย (Khaemmani, 2015) โดยเฉพาะรูปแบบการเรียนการสอนทางตะวันตกที่เป็นสากลมีแนวคิดทฤษฎีและหลักการเรียนรู้เริ่มต้นมาจากแนวคิดการมองธรรมชาติของมนุษย์ทางด้านจริยธรรมและการกระทำ แนวคิดด้านจริยธรรมมี 3 แนวคิด คือ มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความไม่ดี มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความดี มนุษย์เกิดมาเป็นกลาง (คือไม่ดีไม่เลว) ส่วนด้านพฤติกรรมหรือการกระทำมี 3 แนวคิดเช่นเดียวกันว่า เกิดจากแรงกระตุ้นภายในตนเอง เกิดจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม และเกิดจากแรงกระตุ้นภายในตัวบุคคลโดยเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องพฤติกรรมเท่านั้น แต่มีความซับซ้อนกว่านั้น เป็นกระบวนการทางสติปัญญาที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ตนเอง การสร้างภาพลักษณ์และแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพหากบุคคลมีอิสรภาพ เสรีภาพจะพยายามพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เพราะว่าการเรียนรู้เป็นการพัฒนา

พฤติกรรม หมายถึง การแสดงออกทางกาย วาจา ท่าทาง และการปฏิบัติได้จริงตามจุดประสงค์ของเรียนรู้ นั่นคือการจัดวางแผนการเรียนการสอนในสถานศึกษาแต่ละระดับ จึงเป็นการตั้งจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยการพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน เช่น พฤติกรรมการอ่าน การเขียน การทำงานกลุ่ม การแก้ปัญหา เป็นต้น การวัดและประเมินผลจึงเป็นการสังเกต การบันทึกพฤติกรรมและผลของการปฏิบัติที่เห็นได้ชัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งการเรียนรู้นี้เป็นแนวคิดทางจิตวิทยาของกลุ่มพฤติกรรมนิยมที่เน้นการเชื่อมโยงสัมพันธ์ของสิ่งเร้ากับพฤติกรรมตอบสนอง

การจัดการเรียนรู้ของครูในปัจจุบันเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ในลักษณะรูปแบบบูรณาการเรียนรู้ โดยครูผู้สอนเป็นเสมือนองค์ประกอบที่สำคัญในการเรียนการสอน เพราะเป็นคนถ่ายทอดและให้คำแนะนำกับ ผู้เรียน เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการค้นคว้าหาความรู้ต่างๆนอกจากนั้นยังเป็นศูนย์รวมแหล่งเรียนรู้ที่จะคอยป้องกันกิจกรรมต่างๆในระหว่างการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ซึ่งผู้สอนจะต้องจัดเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์กัน มีความน่าสนใจ เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น รวมทั้งสภาพสิ่งแวดล้อมของการจัดการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ อุปกรณ์ช่วยในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ ผู้สอนต้องจัดการภายในห้องเรียนให้น่าอยู่ ให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนรู้ เป็นวิธีสอนที่เน้นการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอแนวทางประยุกต์หลักพุทธธรรมกับในการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา กระบวนการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในชั้นเรียน แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรม ได้แก่ หลักไตรสิกขาตามกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

การพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาการศึกษาของสถานศึกษานั้นเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพในด้านการเรียนการสอน เช่น หลักสูตร ศึกษา การวัดและประเมินผล รวมถึง จุดเน้นเกี่ยวกับหลักเฉพาะสายต่างๆในสถานศึกษาเพื่อสร้างคุณภาพการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้ ดังที่ Office of the Basic Education Commission (2017) กล่าวว่า คุณลักษณะที่สำคัญของการจัดการศึกษาที่จะตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน สังคม และประเทศชาติ นั้น จะต้องมีความคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการดำเนินการบริหารจัดการสถานศึกษาที่ประกอบด้วย ผลผลิต (Output) กระบวนการ (Process) และ ปัจจัยนำเข้า (Input) เพราะว่าการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการผู้เรียนจะต้องเริ่มต้นจากการวางแผนพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบขั้นตอนอย่างชัดเจน กล่าวคือ 1)การมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งผลต่อระบบการศึกษาในสถานศึกษา 2) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา เนื่องจากครูจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการออกแบบแผนการจัดการเรียนการสอนให้ทันสมัยตามยุคเทคโนโลยี 3) การดำเนินการบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม โดยผู้บริหารจะต้องมอบบทบาทหน้าที่ให้กับบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านให้ตรงตามความต้องการของครูผู้สอน ทั้งยังเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถานศึกษาร่วมกัน 4) การใช้สื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา ซึ่งในสมัยปัจจุบันนี้การศึกษาก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่จะจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้จริง และสามารถสร้างกิจกรรมในการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ๆ ได้ผ่านการจัดกิจกรรมระหว่างเรียน และ 5) การประกันคุณภาพทางการศึกษา เป็นกระบวนการทบทวนหลักสูตร และระบบการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สังคม และประเทศชาติ รวมถึงการตอบโต้ของสังคมในการ

ออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนอย่างเป็นระบบ ขั้นตอน และเหมาะสมกับผู้เรียน (Panich, 2012)

ดังนั้น การควบคุมคุณภาพทางการศึกษานั้นจะต้องผ่านกระบวนการประเมินคุณภาพทางการศึกษา การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาแบบมุ่งคุณภาพของบุคลากรทางการศึกษา และฝ่ายสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น การปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน การสร้างคุณภาพของสถานศึกษา ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา รวมถึงพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา และหลักการในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา โดยใช้หลักการ 14 ข้อ ได้แก่

- 1) กำหนดเป้าหมายที่แน่นอนในการปรับปรุง
- 2) การยอมรับแนวคิดปรัชญาใหม่ ๆ
- 3) สร้างคุณภาพโดยยึดมั่นการตรวจสอบ (Inspection)
- 4) ต้องสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้รับบริการ สนใจ ยอมรับแนวคิด รวมทั้งการตอบสนองเพื่อให้ผู้รับบริการพึงพอใจ
- 5) ปรับปรุงระบบการผลิต การบริการอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง
- 6) มีหน่วยงานการฝึกอบรม
- 7) สร้างภาวะผู้นำให้บุคลากร และมีการนิเทศผู้ปฏิบัติงาน
- 8) จัดความกลัวที่จะเป็นอุปสรรคในการปรับปรุงประสิทธิภาพของบุคลากรทั้งหมด
- 9) ทุกแผนกต้องร่วมกันทำงานเพื่อสัมฤทธิ์ผลของงาน
- 10) มุ่งคุณภาพเป็นหลัก ไม่ยึดติดคำขวัญหรือเป้าหมายแต่เพียงอย่างเดียว กระตุ้นให้ทุกคนมีแรงจูงใจที่จะทำงาน
- 11) เน้นการทำงานโดยคำนึงถึงคุณภาพมากกว่าการมุ่งปริมาณ
- 12) จัดสิ่งที่เป็อุปสรรคการทำงานของบุคลากร
- 13) สนับสนุนให้มีการศึกษา อบรม มีโปรแกรมการปรับปรุงตนเองของบุคลากร
- 14) จัดคนให้ทำงานตามความเหมาะสม เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่มีคุณภาพ

นอกจากนี้ ยังได้เสนอวงจรการควบคุมคุณภาพ PDCA ประกอบด้วย Plan (วางแผน) หมายถึง การวางแผนการดำเนินงานอย่างรอบคอบ ครอบคลุมถึงการกำหนดหัวข้อที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน การจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมาย กำหนดการดำเนินงาน กำหนดระยะเวลาการดำเนินงาน กำหนดผู้รับผิดชอบหรือผู้ดำเนินการและกำหนดงบประมาณที่จะใช้ การเขียนแผนดังกล่าวอาจปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของลักษณะการดำเนินงาน การวางแผนยังช่วยให้สามารถคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต และช่วยลดความสูญเสียต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในองค์การได้ Do (ปฏิบัติตามแผน) หมายถึง การดำเนินการตามแผน ประกอบด้วย การมีโครงสร้างรองรับ การดำเนินการ (เช่น คณะกรรมการหรือหน่วยงานของคณะ) มีวิธีการ ดำเนินการ (เช่น มีการประชุมของคณะกรรมการมีการจัดการเรียนการสอน มีการแสดงความจำนงขอรับนักศึกษาไปยังทบวงมหาวิทยาลัย) และมีผลของการดำเนินการ (เช่น รายชื่อนักศึกษาที่รับเข้าศึกษาในแต่ละปี) Check (ตรวจสอบการปฏิบัติตามแผน) หมายถึง การประเมินแผน ประกอบด้วย การประเมินโครงสร้างที่รองรับ การดำเนินการ การประเมินขั้นตอนการดำเนินงาน และการประเมินผลของการดำเนินงานตามแผนที่ได้ตั้งไว้ว่าตรงตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ โดยในการประเมินดังกล่าวสามารถทำได้เอง โดยคณะกรรมการที่รับผิดชอบแผนการดำเนินงานนั้น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะของการประเมินตนเองโดยไม่จำเป็นต้องตั้งคณะกรรมการ อีกชุดมาประเมินแผน หรือไม่จำเป็นต้อง

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน สังคม และประเทศชาติ เนื่องจากกระบวนการพัฒนาผู้เรียนให้มีความเจริญงอกงามนั้นทั้งด้านสติปัญญา ความรู้ คุณธรรม และความรู้ความสามารถ รวมถึงทักษะการทำงานผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ได้อย่างถูกต้องสามารถแสวงหาความรู้ตลอดจนใช้ความรู้ของตนเองได้อย่างสร้างสรรค์

พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระองค์จะไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่พุทธบริษัทยังไม่เสียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก้หลักล้ำ ไม่เป็นพหูสูตร ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตน แต่ยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ปราปาวทที่เกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยธรรมได้ (Thai Tripitakas: 10/168/114) พระพุทธพจน์นี้แสดงถึงคุณภาพของการศึกษาที่ทรงปรารภ 10 ประการ ได้แก่

- การดำเนินการศึกษาจะต้องเริ่มต้นจากการวางแผน และการตั้งเป้าหมายทางการศึกษาเพื่อต้องการทราบว่าจะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างไร มีคุณสมบัติอย่างไร หากมองในมุมมองของพุทธศาสตร์ การศึกษาเปรียบเสมือนคนที่มีความเจริญงอกงามแล้วผ่านการพัฒนามาตามระบบของการจัดการเรียนรู้ เรียกว่า พัฒนา หรือ กาวนา แปลว่า ผ่านการฝึกอบรมดีแล้ว “ตามหลักพุทธศาสนา คนที่พัฒนาแล้วเป็นคนที่

ช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมไปด้วยกัน พร้อมกับการพัฒนาตนเอง คือพัฒนาตนเองไปด้วย พัฒนาสังคมไปด้วย คนเช่นนี้มีคุณสมบัติ 4 ประการ ทางพระใช้คำว่า ภาวิตะ 1. ภาวิตกาย 2. ภาวิตศีล 3. ภาวิตจิต 4. ภาวิตปัญญา แปลง่ายๆ ภาวิตกาย แปลว่า มีกายที่เจริญแล้วหรือมีกายที่พัฒนาแล้ว ภาวิตศีล มีศีลที่เจริญหรือพัฒนาแล้ว ภาวิตจิต มีจิตใจที่พัฒนาหรือเจริญแล้ว และ ภาวิตปัญญา มีปัญญาที่พัฒนาแล้ว

เพราะฉะนั้นนักการศึกษาจะต้องตั้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาไว้ว่าให้มี Growth หรือความเจริญงอกงาม 4 อย่าง จะเรียกว่า Development คือ 1) Physical growth ความเจริญงอกงามทางกาย ตรงกับภาวิตกายพอดี 2) Social growth ความเจริญงอกงามทางสังคม ตรงกับภาวิตศีล เจริญศีล 3) Emotional growth ความเจริญงอกงามทางอารมณ์ ก็ตรงกันพอดีกับภาวิตจิต มีจิตใจที่เจริญภาวนาแล้ว สดท้าย และ 4) Intellectual growth มีความเจริญงอกงามทางปัญญา ตรงกับภาวิตปัญญาพอดี ดังนั้นจากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า คุณสมบัติของคนมีการศึกษาหรือพัฒนาแล้ว ตามหลักพุทธศาสนามี 4 ประการ คือ เจริญกาย เจริญศีล เจริญจิต เจริญปัญญา มีกายที่พัฒนาแล้ว มีศีลที่พัฒนาแล้ว มีจิตที่พัฒนาแล้ว มีปัญญาที่พัฒนาแล้ว เมื่อทำได้อย่างนี้ถือว่าเป็นผลสำเร็จของการศึกษาในทางพุทธศาสนา คนที่มีการศึกษาและพัฒนาอย่างนี้จะประกอบกันเข้าเป็นชุมชนที่เรียกว่า อริยสงฆ์ อริยสงฆ์แปลให้เป็นศัพท์สามัญว่า สังคมแห่งอารยชน หมายถึงสังคมแห่งอารยชนที่แท้จริง พระพุทธเจ้าทรงตั้งคณะภิกษุสงฆ์ขึ้นที่เราเรียกกันว่า สมมติสงฆ์ ก็เพื่อเป็นผู้นำในการสร้างอริยสงฆ์ หรือสังคมแห่งอารยชนเช่นนี้ให้สำเร็จ (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P. A. Payutto), 2021)

แนวทางประยุกต์หลักไตรสิกขากับการเรียนการสอน

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ โดยมีแนวคิดที่จะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ ก็ด้วยการฝึก (Thai Tripitakas: 25/322/133) เป็นการฝึกฝนพัฒนาตนจนประสบผลสำเร็จไปตามลำดับ ตามสติปัญญา และตามความพร้อมของแต่ละบุคคล (Thai Tripitakas: 21/162/227) การเรียนการสอนจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิต เพราะมนุษย์จะต้องความสัมพันธ์คนอื่น ๆ ในโลก ในฐานะปัจเจกบุคคล การอยู่ร่วมกันในสังคม การเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาสอดคล้องกับแนวความคิดทฤษฎีการศึกษาทางตะวันตกที่ว่ามนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตนเองไปในทางที่ดีขึ้นหลังจากการเรียนการสอน

Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto) (1996) กล่าวว่า มนุษย์ดำเนินชีวิตได้ด้วยการเรียนรู้ ประกอบด้วยพฤติกรรม จิต และปัญญา เมื่อจะพัฒนาคน ก็ต้องพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือพัฒนาพฤติกรรม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญา ไตรสิกขา คือข้อปฏิบัติที่เป็นหลักของการศึกษา คือฝึกอบรมกายวาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน ได้แก่

1) อธิศีลสิกขา คือการฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจาและอาชีวะ ได้แก่ องค์กรมรรคข้อสัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) และสัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) หมายถึงการดำรงตน รักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่ มีความรับผิดชอบ มีความสัมพันธ์ เกื้อกูลประโยชน์ รักษา ส่งเสริมสภาพแวดล้อมทางสังคมให้อื้ออานวยการดำเนินชีวิตในสังคมด้วยดี

2) อธิจิตตสิกขา คือการฝึกจิตให้มีคุณภาพและสมรรถนะ ได้แก่ องค์กรมรรคข้อ สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ) หมายถึงการฝึกให้มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนเองได้ดี มีกำลังใจสูง เป็นจิตสงบ ผ่องใส บริสุทธิ์ เป็นสุขปราศจากสิ่งรบกวนทำให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพเหมาะแก่การใช้งาน ทำให้เกิดคุณธรรม มีสมาธิ

3) อธิปัญญาสิกขา คือการฝึกปรือปัญญา คือการฝึกปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนถึงความหลุดพ้น มีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบานโดยสมบูรณ์ ได้แก่ องค์มรรคข้อสัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) หมายถึงการฝึกให้เกิดปัญญาบริสุทธิ์ที่รู้แจ้งชัดเจนตรงตามสภาพความเป็นจริง ไม่ใช่ความรู้ความเข้าใจความคิดที่บิดเบือนอำพรางพรางมัวด้วยอิทธิพลของกิเลสซึ่งมีอวิชชาและตัณหาครอบงำอยู่ การฝึกปัญญาต้องอาศัยการฝึกจิตให้บริสุทธิ์เป็นพื้นฐาน ขณะเดียวกันเมื่อปัญญารู้เห็นตามความเป็นจริงเกิดขึ้นแล้วย่อมส่งผลต่อการดำเนินชีวิต ช่วยทำให้วางใจ วางท่าที มีความสัมพันธ์กับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ใช้ปัญญาอันบริสุทธิ์ ไม่เอนเอียง ไม่มีกิเลสแอบแฝงนั้นคิดพิจารณาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ กระทำกิจทั้งหลายเพื่อประโยชน์สุขอย่างแท้จริง (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 1996)

แนวทางในการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาถือว่าการเรียนการสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ผ่านการฝึกฝนพัฒนาตนจนประสบผลสำเร็จไปตามความพร้อมของแต่ละบุคคล การเรียนการสอนจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตและเป็นกระบวนการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนทั้งกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์และสติปัญญาให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสันติ มีอิสรภาพ

หลักการพัฒนาการศึกษาด้วยไตรสิกขา

การพัฒนาหรือภาวนาคือสิ่งเดียวกับการศึกษาหรือสิกขา สิ่งที่ต้องศึกษาหรือสิ่งที่ต้องพัฒนา แบ่งเป็น 3 ด้าน โดยสอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี 3 ด้าน คือพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขา

1) ศีล เป็นการฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึงการพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจาให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องเกิดผลดี สิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์มี 2 ประเภทคือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม คือเพื่อนมนุษย์รวมถึงสัตว์ทั้งหลาย กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ คือปัจจัย 4 เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

2) สมาธิ เป็นการฝึกฝนพัฒนาด้านจิตใจมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจิตใจเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมเนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง

3) ปัญญา เป็นการฝึกฝนพัฒนาด้านความรู้ มีความสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นเครื่องนำทางในการดำเนินชีวิต ปัญญาเกิดมาจาก 3 ทางคือ 1) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด พิจารณา หาเหตุผล 2) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการสดับ การเล่าเรียน 3) ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฝึกอบรม ลงมือปฏิบัติ (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 1996)

กระบวนการไตรสิกขา เป็นกระบวนการศึกษาที่พัฒนามนุษย์ทั้งกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญาให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสันติมีอิสรภาพโดยเน้นการปฏิบัติฝึกหัดอบรมด้วยหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา วิธีการปฏิบัติฝึกอบรมด้วยการปฏิบัติตามแนวทางของมรรคมืองค์แปด ดังนี้

- 1) การฝึกอบรมตนให้มีศีล ด้วย สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ
- 2) การฝึกอบรมตนให้มีสมาธิ ด้วย สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ
- 3) การฝึกอบรมตนให้มีปัญญา ด้วย สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ

สรุปกระบวนการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา คือหลักการฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้มีความพร้อมสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ มีพัฒนาการเริ่มจากทางร่างกายคือวาจา อันเป็นภายนอกมองเห็นได้ ให้มีสภาวะปกติเกิดความสงบเรียบร้อย มีความเข้มแข็ง ตั้งมั่น พร้อมเผชิญต่อปัญหา อุปสรรค และเสริมสร้างการใช้ปัญญาให้ทำงานได้อย่างอิสระแคล่วคล่อง สามารถแก้ปัญหามาต่าง ๆ ได้ด้วยดี เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปจนถึงจุดมุ่งหมายสูงสุด สุขุม อมรวิวัฒน์ นำเสนอ กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย การฝึกหัดอบรมควบคุมกายและวาจา (อธิศีลสิกขา) การฝึกหัดคิดอบรมจิตใจ วาจา (อธิจิต

ศึกษา) และการฝึกหัดอบรมเพื่อความรู้ระดับสูง (อภิปญญาศึกษา) กระบวนการเรียนการสอนตามหลักพหุสสุต ประกอบด้วย การเรียนการสอน 3 ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้ 1) ขั้นการสร้างศรัทธา 2) ขั้นการสอนตามหลักพหุสสุต 3) ขั้นมองตนและการประเมินของกัลยาณมิตร กระบวนการเผชิญสถานการณ์ มี 4 ขั้นตอนสำคัญ คือ 1) การรวบรวมข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ 2) การประเมินค่าและประโยชน์ 3) ขั้นสรุป 4) การฝึกปฏิบัติ กระบวนการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย 1) ขั้นการสร้างศรัทธา 2) ขั้นศึกษาข้อมูลและฝึกทักษะการคิด 3) ขั้นสรุปบทเรียน วัดและประเมินผลการเรียนรู้ นอกจากนี้ ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ได้นำเสนอแนวทางการเรียนการสอนใหม่คือ กระบวนการเรียนรู้แบบซึมซับ เน้นการเรียนรู้ความจริงของชีวิตและสิ่งแวดล้อมให้ผู้เรียนสัมผัสและสัมพันธ์กับธรรมชาติได้เผชิญสถานการณ์ และปัญหาได้ฝึกทักษะการคิดและการปฏิบัติจนสามารถแก้ปัญหาได้ กระบวนการกัลยาณมิตร เป็นกระบวนการประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพื่อจุดหมาย 2 ประการคือ 1) ชี้ทางบรรเทาทุกข์ 2) ชี้สุขเกษมศานต์ โดยจัดขั้นตอนตามหลักอริยสัจ 4 (Amornwivat, 1999)

องค์ความรู้ใหม่

กระบวนการประยุกต์หลักไตรสิกขาในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน ดังแผนภาพที่ 1

Figure 1: Process of Applying the Threefold Training in Classroom Learning Management

สามารถอธิบายตามภาพ ศีล เป็นการแตกประเด็นความรู้ ความสามารถของผู้เรียนจากพฤติกรรมในการแตกประเด็นจากข้อคำถาม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการตั้งประเด็นคำถาม สมาธิเป็นกระบวนการทำงานเป็นทีมในการสื่อสารไปสู่ผู้อื่น เปิดใจ แบ่งภาระงาน และร่วมกันแก้ไขปัญหาระหว่างการทำงานร่วมกัน การสร้างเครือข่าย การสร้างปฏิสัมพันธ์ วัดจากพฤติกรรมในการทำงานเป็นทีม ปัญญา คือ การสร้างสรรค์การออกแบบชิ้นงานและการวางแผนกรอบความรู้ที่ได้รับ

สรุป

กระบวนการประยุกต์หลักไตรสิกขาในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน คือ การดำเนินการสอนเพื่อถ่ายทอดวิชาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยวิธีการอันหลากหลาย โดยการศึกษาหรือศึกษา แบ่งเป็น 3 ด้าน โดยสอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี 3 ด้าน คือพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขา ได้แก่

1. ศีล ช่วยฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรมทางกายและวาจาให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและเกิดผลดี สิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์มี 2 ประเภทคือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ เพื่อนในชั้นเรียนที่จะคอยเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรายวิชาต่างๆกับ สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ คือ สิ่งอำนวยความสะดวกในชั้นเรียน เช่น บรรยากาศในชั้นเรียน วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน และแหล่งเรียนรู้ต่างๆภายในสถานศึกษา

2. สมาธิ ช่วยฝึกฝนพัฒนาด้านจิตใจ ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงด้วยตนเองและควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปในทางที่ดี มีขั้นตอนในการศึกษา 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ครูแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้การวัดประเมินผลขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนเข้าใจ

ขั้นที่ 2 ผู้เรียนต้องควบคุมตัวเองทางกาย วาจาให้อยู่ในระเบียบวินัยความดีงาม โดยครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกคอยแนะนำให้นักเรียนเตรียมสภาพร่างกายให้พร้อมที่จะเรียน

ขั้นที่ 3 เป็นขั้นที่ผู้เรียนจะต้องตั้งใจมั่นรวบรวมจิตให้สงบแน่วแน่ ตั้งใจฟังและปฏิบัติตามกิจกรรมการเรียนการสอนในระหว่างการเรียนการสอนในชั้นเรียน

3. ปัญญา เป็นการฝึกฝนพัฒนาด้านความรู้ มีความสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นเครื่องนำทางในการดำเนินชีวิต ปัญญาเกิดมาจาก 3 ทาง คือ 1) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด พิจารณา หาเหตุผล 2) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการสดับ การเล่าเรียน 3) ภวานามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฝึกอบรม ลงมือปฏิบัติ

ดังนั้น การเรียนการสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ผ่านการฝึกฝนพัฒนาตนจนประสบผลสำเร็จไปตามลำดับ ตามสติปัญญา และตามความพร้อมของแต่ละบุคคล การเรียนการสอนจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตและเป็นกระบวนการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนทั้งกาย วาจา ใจ อารมณ์และสติปัญญาให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสันติ มีอิสรภาพ โดยเน้นการปฏิบัติฝึกอบรมตามกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร สมาธิ ปัญญา ด้วยวิธีการปฏิบัติตนเองและการสร้างองค์ความรู้จากกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชั้นเรียน กิจกรรมนำเสนอหน้าชั้นเรียน กิจกรรมการถามตอบระหว่างเรียน และ กิจกรรมสร้างองค์ความรู้จากแผนที่ความคิดรวบยอด เป็นต้น

References

- Amornwiwat, S. (1999). *Development of Learning According to Buddhist Principles: Coping Process Skills*. Kittimethi Project, Department of Education, Sukhothai Thammathirat Open University. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University Printing House.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Nakhonin, P. (2001). *Thai Educational Performance on the World Stage*. Bangkok: Office of the National Education Commission.
- Office of the Secretary of the National Education Council. (2017). *National Education Plan 2017-2036*. Bangkok: Prik Wan Graphic Co., Ltd.
- Onchant, T. (2015). *Shocking! Research Results Show That the Quality of Thai Education Is Ranked 8th in ASEAN*. Retrieved May 3, 2015, from <http://aec.kapook.com>
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2016). *Buddhist Dictionary, Compiled Edition*. (9th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2000). *Buddhist Dictionary, Compiled Edition*. (9th ed.). Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (1996). *Psychology for Human Development in Accordance with Nature*. Bangkok: Psychological Association of Thailand.

- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (1999) . *Buddhism*. (19th ed.). Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Panich. (2012). *Ways to Create Learning for Students in the 21st Century*. Bangkok: Sodsri-Srisawat Foundation.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P. A. Payutto). (2021). *Look at America to Solve Thailand's Problems*. Retrieved March 23, 2025, from <https://www.watnyanaves.net/en/book-reading/344/10>
- Srisamdaeng, S. (2004). *Buddhism and Education*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Printing House.
- Wattanachai, K. (2003). *Good Governance and the Role of the Basic Education Commission*. Bangkok: Office of the National Education Commission.